

Godina XXV * 1997. * BROJ 5.

YU ISSN 0354-6160*UDK 632

Biljni lekar

Biljni lekar

Časopis Društva za zaštitu bilja Srbije Broj 5. 1997. Godina XXV

Ovaj časopis izlazio je od 1956. do 1977. g. (između 1978. i 1991. postojao je "Glasnik zaštite bilja" kao glasilo Saveza društava za zaštitu bilja Jugoslavije), a 1995. g. obnovljeno je izlaženje časopisa "Biljni lekar".

"Biljni lekar" (Plant Protection reporter) is a magazine of Plant Protection Society of Serbia the editor of which is the Institute for Plant Protection, Faculty of Agriculture (21000 Novi Sad, D. Obradovića 8). The magazine was continually published from 1956 to 1977 when it was discontinued because a new magazine for the whole Yugoslavia was introduced. In the 1995 the magazine "Biljni lekar" was renovated and from now on six numbers will be issued annually.

Glavni i odgovorni urednik: dr Stevan Jasnić
Zamenik glavnog urednika: dr Sreten Stamenković
Urednici: dr Branko Konstantinović i dr Radosav Sekulić

Redakcioni odbor: dr Franjo Bača, dr Aleksandar Bošnjaković, dr Dušan Čamprag, dr Stevan Jasnić, dr Vladimir Lazarev, dr Branko Konstantinović, dr Stevan Maširević, dr Dušan Petrić, dr Radosav Sekulić, dr Sreten Stamenković i dr Mileta Živanović.

Izdavački savet: Dipl. inž. Kalman Bede (Subotica), dr Milenko Dopuđa (Sremska Mitrovica), dr Mirko Draganić (Beograd), dr Nikola Đukić (Novi Sad), dipl. inž. Gizela Horvat (Bečež), dipl. inž. Miloš Dorotka (Novi Sad), dr Mirko Ivanović (Zemun), dr Vaskrsija Janjić (Zemun), dr Dragan Karadžić (Beograd), dr Ištvan Jodal (Novi Sad), dr Ljubodrag Mihajlović (Beograd), dipl. inž. Milica Mitković (Požarevac), mr Aleksa Obradović (Smederevska Palanka), dipl. inž. Tomislav Pavlović (Zemun), dr Ilija Perić (Zemun), dr Miloško Ranković (Čačak), dr Huso Redžepagić (Pristina), dipl. inž. Miladin Stanimirović (Beograd), dr Radojko Stanković (Pančevo), dr Dragan Todorović (Leskovac) i dr Marija Zgomba (Novi Sad).

Izdavač:

Poljoprivredni fakultet
Institut za zaštitu bilja "dr Pavle Vukasović", 21000 Novi Sad, Trg Dositeja Obradovića 8
Telefaks 021/58-058

Stručni časopis "Biljni lekar", kao dvomesečnik, izlazi šest puta godišnje. Cena godišnje pretplate iznosi 170 dinara za preduzeća i ustanove, a 100 dinara za pojedince. **Pretplata se doznačuje na žiro račun 45700-603-4-10430 uz poziv na broj PF-03-1111, sa naznakom za "Biljni lekar".**

Za sve informacije treba se obratiti gospođi **Ivanki Sekulić**, sekretaru Redakcionog odbora na tel./fax **021/ 58-058**.

Kompjuterski slog i štampa: "Design Studio Stanišić" Bačka Palanka 021/ 742-685

Časopis "Biljni lekar" šalje se poljoprivrednim fakultetima i naučnim ustanovama u sledeće zemlje: Austrija, Belorusija, Bugarska, Češka, Grčka, Italija, Mađarska, Makedonija, Nemačka, Rumunija, Poljska, Rusija, Slovačka, Slovenija i Ukrajina.

Literatura

- Hoffmann, G.M., Verreet, J.A., Kremar, F.W. (1988): Konzeption und Methode fur eine zukunftsorientierte, gezielte Bekämpfung von Blatt- und Ahrenkrankheiten an Getreide. *Gesunde Pflanzen*, 40, H. 11, 438-446.
- Hosford, R.M., Jr. (1971): A form of *Pyrenophora trichostoma pathogenic* to wheat and other grasses. *Phytopathology*, 61 : 28-32.
- Krupinsky, J.M. (1992): Grass Hosts of *Pyrenophora tritici-repentis*. *Plant Disease* 76 : 92-95.
- Lamri, L., and Bernier, C.C. (1991): Wheat Genotypes that Develop Both Tan Necrosis and Extensive Chlorosis in Response to Isolates of *Pyrenophora tritici-repentis*. *Plant Disease* 75 : 121-122.
- McMullen, P. Marcia, Hosford, M.R. Jr. (1987): Tan Spot of Wheat. EXTNSU EXTENSION SERVICE, pp. 19-22. North Dakota State University, Fargo.
- Orolaza, N.P., Lamari, L. and Ballance, G.M. (1995): Evidence of a HOST-Specific Chlorosis Toxin from *Pyrenophora tritici-repentis*, the Causal Agent of Tan Spot of Wheat.
- Raymond, P.J., Bockus, W.W. and Norman, B.L. (1985): Tan Spot of Winter Wheat: Procedures to Determine Host Response. *Phytopathology*, 75 : 686-690.
- Scharp, E.L., Sally, B.K. and McNeal F.H. (1976): Effect of *Pyrenophora* Wheat Leaf Blight on The Thousand Kernel Weight of 30 Spring Wheat Cultivars. *Plant Diseases Reporter*, Vol 60, No. 2 : 135-138.
- Schmitz, H. and Grossmann, F. (1987): Auftreten der Blattdürre an Winterweizen (*Drechslera tritici-repentis*) in Abhängigkeit von der Fruchtfolge und unter dem Einfluss verschiedener Spritzfolgen. *J. Phytopathology* 118, 21-26.
- Wiese, M.V. (1977): Compendium of Wheat Diseases. The American Phytopathological Society.
- Zillinsky, F.J. (1983): Common Diseases of Small Grain Cereals: A Guide to Identification. CIMMYT, Mexico.

Radivoje Jevtić

Sreten Stamenković

Miroslav Malešević

Naučni institut za ratarstvo i povrtarstvo, Novi Sad

ISTINE I ZABLUDE O GLAVNICI PŠENICE*

Povodom brojnih, a često i oprečnih napisa o pojavi glavnice na pšenici, neophodno je u ime naučne i stručne javnosti izneti činjenice o ovom problemu i ukazati na uzroke koji su poslednjih godina uticali na njenu jaču pojavu u Srbiji.

Glavnica pšenice nije nova, već stara, gotovo zaboravljena i iskorenjena bolest hlebnog žita. U našem narodu, zbog specifičnog mirisa koji potiče od alkaloida timetilamina, odomaćio se izraz "smrdljiva plesan", a sreće se i pod nazivom "tvrda snet". O ovoj bolesti i njenom prouzrokovачu sve se zna, ali tek sada, kada se ponovo pojavila i nanosi velike štete, neki su skloni da "otkrivaju" već otkriveno ili pogrešno tumače ono što je još početkom ovoga veka objavljeno o merama borbe.

---

* Uvodni članak prenesen u celosti iz lista "Poljoprivrednik", br. 2099, od 05.09.1997.

Glavnica pšenice je, pre svega, proizvod naših problema, jer se u dovoljnoj meri ne poštuju zakonske odredbe o proizvodnji i kontroli semena. Takođe, tipičan je primer nepoštovanja poljoprivredne struke. Posledica je nemoći osiromašenih poljoprivrednika koji ne proizvode da zarade, već da opstanu. U takvim okolnostima proizvodnje ljudi su skloni razmišljanju: "Za mene će biti dovoljno ...". Gubi se iz vida da je glavnica problem koji preti da poprimi ne samo ekonomske razmere.

Ali, da se vratimo činjenicama.

U našoj zemlji ne postoje pravi podaci o gubicima, već samo o intenzitetu pojave pojedinih godina. Nedostaju, takođe, istraživanja koja se odnose na zastupljenost vrsta, strukturu populacije parazita i uticaju alkaloida timetilamina na zdravlje ljudi i životinja.

Pri redovnim godišnjim zarazama jačine 10-20%, gubici od prouzrokovaca glavnice iznose od 100 do 300 kilograma zrna pšenice po hektaru, ne računajući ogromnu količinu parazitnog potencijala. Početkom pedesetih godina glavnica je na Kosovu i Metohiji smanjivala prinos od 25 do 90%. U 1994. na istom području štete su iznosile 20%. Sada je, međutim, glavnica raširena u svim područjima Srbije. U prilog ovoj tvrdnji navode se podaci iz 1993. Od 179 uzoraka iz 43 lokaliteta Srbije, kod 132 uzorka ili 73,7% potvrđeno je prisustvo parazita. Od tog broja, kod 68 uzoraka - 51,5%, nađena su glavničava zrna, a 48,5% uzoraka bilo je zagađeno teleutosporama parazita. U 1996. od 120 uzoraka prikupljenih u Sremu, 103 ili 85,3% bilo je zaraženo hlamidosporama parazita. Pretpostavka je da su glavni uzroci jače pojave glavnice u Srbiji sledeći: setva nedeklarisanog semena, tretiranje semena neefikasnim fungicidima i neodgovarajuća doza efikasnih fungicida, izostanak agrotehničkih mera - loša predsetvena priprema, setva izvan optimalnog roka, zatim problem sadržaja aktivnih materija i formulacija koje se koriste u nas, nezadovoljavajući kvalitet nanošenja fungicida za tretiranje semena, setva pšenice u monokulturi, povoljni uslovi za razvoj parazita, obrazovanje novih patotipova u populaciji parazita i slično.

Najvažnija mera za smanjenje ove bolesti je proizvodnja zdravog semena, što je opšta zakonska regulativa, jer se zdravstveno stanje kontroliše tokom vegetacije i prilikom dorade.

Prema važećem Pravilniku o kvalitetu, u merkantilnoj pšenici dozvoljeno je prisustvo 0,1% glavničavih zrna, odnosno na 1.000 zdravih jedno zaraženo. Ovo je, međutim, samo teoretska odredba, jer je sve više zaraženih parcela s kojih seme, dospevši u silose, kontaminira ostalu pšenicu koja se kasnije koristi u ishrani. Nije mali broj onih koji otkupljuju zaraženu pšenicu i svesno truju ljude i životinje, bez brige o sebi i potomstvu. Podaci iz 1996. i 1997. su zabrinjavajući i alarmantni.

Na svu ozbiljnost ovog problema počelo je da se ukazuje odmah po uvođenju sankcija prema našoj zemlji, jer se već tada pretpostavljalo da će u nedostatku efikasnih fungicida za tretiranje semena, sve više da se seje seme s tavana. Od nadležnih ministarstava za poljoprivredu tražena su sredstva za uvoz efikasnih fungicida za tretiranje semena, ali bez rezultata. U takvoj situaciji problem glavničave pšenice počinje da se ističe u jačoj meri tokom 1993., kada su istrošene zalihe fungicida za tretiranje semena, odnosno kada se prešlo na korišćenje nedovoljno ili čak i potpuno neefikasnih preparata. Postoje podaci o tome da su pojedini poljoprivrednici koristili pepeo ili kreč u prahu za dezinfekciju semena. Tako se problem glavnice povećavao iz godine u godinu. Na žalost, brojna upozorenja i saopštenja na stručnim i naučnim skupovima i sastancima nisu

imala odjeka u praksi. Posledica takvog ponašanja je da su u 1996. nedeklarisanim semenom pšenice zasejane ogromne površine - oko 60%.

Prema podacima Saveznog ministarstva za poljoprivredu objavljenim u listu "Politika" od 29. avgusta 1997., naša zemlja raspolaže s 3,5 miliona tona kvalitetne pšenice. Za izvoz se planira oko 300.000 tona. Prema istom izvoru, glavnicom je zaraženo od 100.000 do 150.000 tona. Jasno je da su u pitanju ogromna sredstva. Da je samo deo tih sredstava uložen u proizvodnju, odnosno nabavku efikasnih fungicida i jeftinije seme za seljaka, ne samo da bi se dobila zdravstveno ispravna hlebna sirovina, već bi i proizvodnja bila znatno uvećana.

Na pitanje upućeno republičkom ministru za poljoprivredu o tome šta će da se uradi sa zaraženim žitom, ministar Babović je kratko odgovorio da će se uništiti, takođe je objavila štampa. Dakle, uništiće se rod s 25.000 do 37.500 hektara pšenice, ako se uzme prosečan prinos četiri tone po hektaru, što je ovogodišnji prosek prinosa na društvenim gazdinstvima.

Opravdano može da se postavi pitanje da li se pojava glavnice mogla sprečiti? Odgovor je da. Mogla se sprečiti, jer je na problem jače pojave glavnice i štetama koje može da izazove upozoravano na vreme i to s najkompetentnijih skupova: simpozijuma, savetovanja, stručnih sastanaka. Na svim tim skupovima, pored ljudi iz nauke i struke, bili su prisutni i nadležni iz ministarstava. Usvajani zaključci i predlozi da se regresiranjem proizvodnje semenske pšenice ili obezbeđivanjem fungicida za tretiranje semena utiče na manju cenu semenske pšenice, ostajali su bez odjeka. Zato ovih dana izjave s kompetentnih mesta i napisi u štampi zbunjuju, poput "Opasni privatni mlinovi", "Hleb pun otrova", "Inspektori zatvorili oči", "Znali, a trovali", "Nema zmija, ima glavnice", "Silosi puni otrova", itd. Sva ova upozorenja ne moraju da budu tako dramatična. Istina je, međutim, da je nova setva na pragu. Nešto, dakle, treba hitno učiniti da se ne ponove greške iz prethodnih godina.

Ćiril Sidor

Pasterov zavod, Novi Sad

INTENZITET NAPADA I ZDRAVSTVENO STANJE GUSENICA KUKURUZNOG PLAMENCA (*OSTRINIA NUBILALIS*) NA NS-HIBRIDE I SORTE KUKURUZA U POLJSKIM USLOVIMA GAJENJA*

Uvod. Kukuruzni plamenac je značajna štetočina, koja je stalno pod nadzorom uzgajivača kukuruza u svim delovima sveta. O tome svedoče brojna saopštenja stručnih službi. Posebno je izražen interes za ovu štetočinu i od strane selekcionera kukuruza a naročito u zemljama u kojima kukuruz spada među najznačajnije gajene biljke.

U ovom radu iznose se petogodišnji podaci (1984-1988) o napadu *Ostrinia nubilalis* na odabrane NS-hibride kao i sorte kukuruza, koji su bili zasejavani na određenim parcelama Zavoda za kukuruz, Instituta za ratarstvo i povrtarstvo u Novom Sadu.

---

* Rad na prikupljanju podataka navedenih u naslovu inicirao je (1981. godine) dr Relja Savić, upravnik Zavoda za kukuruz, Instituta za ratarstvo i povrtarstvo, Novi Sad.